

I. dio

Što je samostalno učenje

1.1. Što je samostalno učenje

Svako je učenje u stanovitoj mjeri samostalno. Čak i u tzv. individualnim instrukcijama, kad jedan nastavnik tumači građu samo jednom učeniku i provjerava kako je to učenik razumio i zapamtio, dio je učenikovih procesa mišljenja izvan nastavnikova nadzora. Nastavnik usmjerava učenikovu misaonu aktivnost, navodi ga na zahvaćanje najvažnijih odnosa koji su nužni za razumijevanje građe, te je opravdano pretpostaviti da se *značajan* dio učenikovih misaonih procesa odvija u skladu s nastavnikovim željama.

Ipak, dio je misaone učenikove aktivnosti nužno drukčiji od one koju priželjkuje nastavnik. Ne postoje dva jednaka čovjeka pa, prema tome, ni dva jednaka stila mišljenja. Tako npr. ako dječaku treba objasniti pojam jahača i kaže mu se da je to »čovjek na konju«, nastavnik pri tome može imati predodžbu športski odjevena čovjeka iz obližnjeg konjičkog kluba, dok će dječak, možda, zamisliti sjevernoameričkog govendara koji bježi pred strijelama domorodaca.

I nastavnik i učenik *razumiju* pojam jahača, ali su njihovi putovi mišljenja *različiti*.

Međutim, udio je samostalnih misaonih procesa u individualnim instrukcijama u učenika vjerojatno manji nego što je u tzv. frontalnoj nastavi, gdje se nastavnik i ne može maksimalno prilagoditi individualnim osobitostima svakoga pojedinca, jer istodobno komunicira s više učenika.

U učenju izvan nastave, kad učenik čita udžbenik i bilješke koje je napravio na nastavi, iako je tijekom njegova mišljenja u stanovitoj mjeri određen, vjerojatno je stupanj samostalnosti još viši.

I, napokon, kad odrastao čovjek, nezavisno od neke odgovorno- obrazovne ustanove, *odluči* proučiti npr. literaturu o neidentificiranim letećim objektima, te to doista i učini, stupanj je samostalnosti njegovih procesa mišljenja vjerojatno još viši.

Ukratko, u procesu učenja u kojem, među ostalim, značajno mjesto imaju i procesi mišljenja, uvijek nalazimo stano- vit stupanj samostalnosti, od veoma niskog do veoma visokog.

R. E. Hull (13) kaže:

»Kad škola određuje i ciljeve učenja i medije s pomoću kojih će se oni postizati, to se naziva **individualno dijagnosticirano i propisano učenje** (engl. *individually diagnosed and prescribed learning*). Kad škola određuje što treba učiti, ali dopušta učeniku da sam odredi kako će postići te ciljeve, to se naziva **samo-usmjeravano učenje** (*self-directed learning*). U prilikama gdje učenik određuje ciljeve, a medije određuje škola, govori se o **personaliziranom učenju** (*personalized learning*). Ako učenik određuje i što će učiti i kako će to raditi, to se naziva **samostalno učenje** (*independent study*)« (str. 1 i 2).

Kao što vidimo, R. E. Hull razlikuje učenje prema stupnje- vima samostalnosti, uzimajući u obzir dva elementa: ciljeve i načine (medije) postizanja ciljeva. I tu, kao i u mnogim dru- gim slučajevima, naziv se izabire dogovaranjem.

S našeg gledišta, samostalno se učenje u praktički značajnom stupnju javlja svaki put kad učenik, student ili odrastao polaznik komunicira s neživim izvorom informacija. Učenje različitoga stupnja samostalnosti događa se nezavisno od neke odgojno-obrazovne ustanove, ali i pod njezinim vodstvom, događa se izvan nastave, u svezi s nastavom pa i za vrijeme nastave.

1.2. Raširenost samostalnog učenja

Kanadski autor A. Tough (21), intervjuirajući uzorke desetogodišnjaka, šesnaestogodišnjaka i odraslih ljudi, zaključio je da se gotovo svatko upušta barem u jednu ili dvije akcije učenja godišnje, a neki pojedinci čak i u 15 do 20. Prosječni je broj »projekata učenja«, kako ih naziva Tough, oko osam godišnje.

U Toughovu je ispitivanju riječ o »projektima učenja« i »epizodama učenja« (kao manjim jedinicama) u kojima se javlja samostalno učenje relativno nezavisno od školskog učenja. Pod »projektima učenja« razumije se »veći, visokointencionalan obrazovni napor da bi se steklo izvjesno znanje ili vještina (ili na neki način postigla promjena)«. Te promjene mogu se odnositi, osim na znanja i vještine, na uviđanje ili razumijevanje nečega, promjenu stava ili emocionalne reakcije. Neki se »projekti učenja« poduzimaju radi promjene vanjskog ponašanja ili uklanjanja neke navike.

»Projekt učenja« čini nekoliko povezanih »epizoda učenja«, obično raspoređenih u vremenu, a nerijetko i različitih po metodama učenja. Različite »epizode« (npr. čitanje, gledanje obrazovne TV emisije) povezuje u »projekt« zajednički sadržaj (npr. neidentificirani leteći objekti). Prema Toughovu određenju, »projekt učenja« traje najmanje sedam sati (jedan radni dan), a može biti raspoređen i u nekoliko dana ili mje-

seci (ako traje stotinu ili više sati). Sama želja da se nešto uči, bez jasno određenoga cilja, ne smatra se »projektom učenja«. Isto tako, da bi se obrazovni napor mogao nazvati »projektom«, postignuta promjena treba se zadržati barem dva dana.

Broj »projekata učenja« godišnje i broj sati utrošenih za jedan »projekt« značajno se razlikuju od pojedinca do pojedinca, ali i u istoga pojedinca može biti i kratkotrajnih i dugotrajnih »projekata«. Prosječne vrijednosti koje je dobio Tough za uzorak odraslih (N = 66) vidimo u Tablici 1.1.

Kao što vidimo u Tablici 1.1., među onima koje je intervjuirao Tough, najviše su »projekata učenja« godišnje imali profesori (12,0), a najmanje tvornički radnici (5,5). Odmah nakon tvorničkih radnika, najmanje »projekata« godišnje imali su političari, ali su njihovi »projekti« u prosjeku najduži (190 sati). Prosječno trajanje »projekata« tvorničkih radnika (146 sati) veće je od prosječnog trajanja u profesora (117). Prosječno najkraće »projekte« imali su učitelji (42 sata).

Tablica 1.1.

Rezultati A. Tougha

Kategorija odraslih	n	Prosječan broj	
		»projekata učenja godišnje«	sati za »projekt«
profesori	10	12,0	117
političari	10	6,7	190
niži službenici	10	9,1	111
tvornički radnici	10	5,5	146
niže službenice	10	8,2	48
učitelji	6	10,2	42
majke	10	7,2	47

U Toughovu uzorku obuhvaćeno je nekoliko važnijih kategorija odraslih ljudi, ali nekih vrlo važnih nema (npr. inženjera, poljoprivrednih radnika).

Pomnožimo li prosječan broj »projekata učenja« godišnje s prosječnim brojem sati po »projektu«, možemo približno odrediti koliki su dio vremena trošile različite kategorije Toughovih ispitanika za sustavno i intencijsko - samostalno - učenje godišnje (Tablica 1.2.). Ako broj radnih sati u jednoj godini iznosi oko 2000, približno toliko sati ima i tzv. slobodno vrijeme. Opravdano je, međutim, pretpostaviti da npr. profesori i političari troše za »projekte učenja« i dio službenog radnog vremena, dok je vrlo vjerojatno da npr. tvornički radnici ostvaruju svoje »projekte učenja« ponajviše u slobodno vrijeme. Rezultate u Tablici 1.2. treba promatrati uz tu napomenu.

U Tablici 1.2. možda najviše iznenađuje veličina razlike između profesora (1404) i učitelja (428,4). Čak ako se uzme u obzir i to da engleska riječ *professor* označuje sveučilišnog

Tablica 1.2.

Rezultati A. Tougha

Kategorija odraslih	n	Prosječan broj sati godišnje za samostalno učenje
profesori	10	1404
političari	10	1273
niži službenici	10	1010,1
tvornički radnici	10	803
niže službenice	10	393,6
učitelji	6	428,4
majke	10	338,4

profesora, a *teacher* (učitelj) upotrebljava se i za srednjoškolskog profesora, razlika je ipak upadljivo velika.

Šesnaestogodišnjake i desetogodišnjake Tough je intervjuirao u svezi s tzv. izvanškolskim učenjem. Ustanovio je u šesnaestogodišnjaka situaciju vrlo sličnu onoj u odraslih, s tom razlikom što oni imaju više »projekata učenja« nego većina odraslih, ali u prosjeku troše oko 70 sati za jedan »projekt«. Značajan je broj šesnaestogodišnjaka »projekata učenja« u svezi sa športom.

Desetogodišnjaci se značajnije razlikuju od odraslih. Oni su svoje »projekte učenja« često poduzimali na poticaj učitelja, s ciljem da steknu više različitih znanja i vještina. Njihove su »epizode učenja« relativno kratke, a ukupan broj sati u »projektu« često je i manji od sedam. Namjera da uče u desetogodišnjaka nije se pokazala osobito jakom.

Na pitanje što ljudi uče, Tough odgovara: SVE. Stječu se znanja u svezi s profesijom koja se obavlja ili se želi obavljati, nastoji se poboljšati planiranje obiteljskog proračuna, želi se povećati ugled u društvu osobitom informiranošću ili vještinom, zadovoljava se specifični interes ili ispunjava dokolica (fotografiranje, aranžiranje cvijeća i sl.), uči se zemljopis radi putovanja itd.

U vezi s *planiranjem* »projekata učenja«, Tough je našao (analizom 485 različitih »projekata«) da je čak 81% »projekata« planirao sam onaj koji uči ili mu je u tome pomagala neprofesionalna osoba. Samo 19% »projekata učenja« planirali su profesionalni (plaćeni ili u ustanovi određeni) planeri.

Opisano Toghovo istraživanje jedno je od rijetkih koje se može označiti kao sustavan napor da se otkrije tko i koliko samostalno uči. No, pitanje je koliko se ti rezultati mogu generalizirati. Bez obzira na to u kojoj su mjeri nađeni odnosi pouzdani i točni (možda bi ponovljeno intervjuiranje, osobito na drugom uzorku, dalo drukčije odnose), opravdano je složiti se

sa zaključkom da gotovo svi ljudi povremeno poduzimaju sustavne akcije samostalnog učenja.

Iz Toughovih podataka (Tablica 1.2.) može se zaključiti da je zastupljenost samostalnoga učenja u čovjekovu životu u stanovitoj korelaciji sa stupnjem obrazovanosti (korelaciju značajno umanjuju učitelji). U skladu s tim moglo bi se pretpostaviti da obrazovaniji ljudi više uče samostalno. Na žalost, nalaz A. Krajnc (16), u ondašnjoj SFRJ, otežava zaključivanje po analogiji: Krajnc je našla da ljudi s formalno jednakim stupnjem obrazovanja imaju veoma različit stil življenja, iako upravo stupanj obrazovanja ponajviše određuje sustav vrednota.

U skladu s našim tumačenjem samostalnoga učenja, u koje, među ostalim, ubrajamo i učenje u svezi s nastavom, ali bez neposredne pomoći nastavnika, opravdano je zaključiti da je udio samostalnoga učenja u životu naših ljudi *relativno* i veći. Učenici, studenti i odrasli polaznici večernjih ili dopisnih škola nužno dolaze u situacije manje ili više samostalnog učenja. Vjerojatno je u odraslih polaznika dopisnih škola udio samostalnoga učenja visokog stupnja relativno najveći.

Opravdano je pretpostaviti da i naši učenici, studenti i odrasli polaznici povremeno poduzimaju stanovite »projekte učenja«, nezavisno od obveza prema odgojno-obrazovnim ustanovama. No nisu nam poznati podaci na temelju kojih bi se moglo procijeniti koliko ih je, i kako dugo traju takvi »projekti«.

Međutim, nema nikakve dvojbe da se i mnogi odrasli ljudi u našoj zemlji, koji nisu formalni polaznici neke odgojno-obrazovne ustanove, također povremeno prihvaćaju aktivnosti intencijskog i više ili manje sustavnog učenja.